

# Porovnanie Macurovho pohľadu na české národné obrodenie s postojmi slovenských literárnych vedcov k slovenskému národnému obrodeniu

PAVOL IČO

Národné obrodenie v Čechách i na Slovensku sa vyznačuje nejednotným smerovaním. Táto skutočnosť, ako i mnohé paradoxy, rôznosť názorov osobností národného obrodzenia či vytváranie mýtov niekedy vyúsťujúcich až do podvrhov, privádzajú Vladimíra Macuru ku konštatovaniu, že „smyslem obrozenického procesu je v konečných dôsledcích rozchod s obrozenectvím“ (MACURA 1995: 217). Macura už v úvode svojho diela *Znamení zrodu* (1983) konštatuje, že v istom zmysle bude jeho dielo „demystifikační“ (TAMŽE: 8).

V dielach slovenských literárnych vedcov však možno pozorovať skôr oslavné tendencie viažuce sa k tomuto obdobiu, i keď i oni upozorňujú na nejednotný postup národných buditeľov pri formovaní slovenského národného obrodzenia (ČÚZY 2004: 113), na rôznosť názorov osobností slovenského národného obrodzenia (PIŠŮT 1974: 83) či na časovú oneskorenosť slovenskej literatúry romantizmu vôči romantizmu európskemu (KRAUS 1986: 122–129).

Postoj slovenských literárnych vedcov k slovenskému národnému obrodeniu je teda menej kritický ako Macurov pohľad na národné obrodenie v Čechách a na Slovensku. Napríklad slovenský literárny vedec Ladislav Čúzy považuje proces národného obrodzenia za výraz emancipačných snáh slovenského národa (ČÚZY 2004: 66). Literárny vedec Milan Pišút odhaľuje „silne protifeudálny charakter“ slovenského národného hnutia, pričom feudalizmus vníma ako negatívny jav, ktorého krutosť sa prejavila napríklad v potlačení východoslovenského roľníckeho povstania z roku 1831 (PIŠŮT 1960: 197–198).

Slovenskí literárni vedci poukazujú na „zvláštnosti kultúrneho života Slovenska“ (PIŠŮT 1974: 12) a emancipačné snahy slovenského národa nachádzajú už v období baroka (ČÚZY 2004: 66, HURBAN 1972: 48), Milan Hodža – predseda vlády Československej republiky v medzivojnovom období – upozorňuje na texty písané v slovenských nárečiach, ktoré pochádzajú už zo 14. storočia (HODŽA 1920: 51). Milan Hodža poukazuje, podobne ako Ľudovít Štúr či Pavol Jozef Šafárik, na rozdielnosť medzi slovenským a českým jazykom (v terminológii Šafárika a Štúra nárečím), ktoré odhaľujú rozdielnosť českej a slovenskej kultúry, pretože jedným z hlavných znakov kultúry je jazyk. Túto tézu rozvíja Štúr vo svojom diele *Nářečja slovenskuo alebo*

*potreba písania v tomto nárečí* (1846), keď žiada, aby „kmeni“ (teda v dnešnej terminológii národy) „v nárečiach osobných písali, v nich čo sú pred Bohom, svetom i Slovanstvom ukázali“ (ŠTÚR 1846: 13).

V opozícii k názoru slovenských literárnych vedcov o osobitosti a starobylosti kultúry predkov Slovákov, ktorej pečať sa zachovala v ústnej slovesnosti a folklóre (MINÁRIK 1984: 111; HVIŠČ – KRAUS 1975: 25), Macura považuje slovenský národ ako dejinný subjekt i slovenskú literatúru a kultúru za novú, rodiacu sa (MACURA 1995: 201–202), rovnako ako Štúrov spisovný jazyk, ktorý Pišút hodnotí ako nevyhnutnosť (PIŠÚT 1974: 83). Zároveň však hovorí o štúrovčine ako o reakcii „na umelosť jungmannovské vysoké češtiny“ (MACURA 1995: 201).

Macura však nepribližuje mimoliterárnu situáciu, ktorá vplývala na formovanie slovenského národa. Slováci, ako národ začlenený do multietnického Uhorska, kde bola ako jazyk politických rokovaní udomácnená latinčina, nemohli rozvíjať svoj jazyk (respektive nárečia) v takej miere ako Česi. Slovenská strana preto musela poukazovať na folklór, ktorým dokazovala starobylosť a osobitosť slovenskej kultúry, vo väčšej miere ako strana česká.

Celkovo sa Macura vplyvu folklóru na proces národného obrodzenia v Čechách venuje iba okrajovo, napríklad, keď spomína Čelakovského názory o osobitosti českých ľudových piesní (TAMŽE: 168), alebo keď uvádza, že Čelakovský hľadal „klasickú“ formu a vzor v domacom folklóre (TAMŽE: 210). Väčšiu pozornosť venuje jazyku. Vo svojom diele *Znamení zrodu* mu venoval celú kapitolu („Lingvocentrismus“), v ktorej pripomína, že „jazyk je považovaný za jedinú pamiatku, za jedinú dedičnosť“ (TAMŽE: 51).

Význam folklóru pre české národné obrodzenie pripomína slovenský literárny vedec Cyril Kraus, ktorý považuje folklór za dôležitý nielen pre slovenské národné obrodzenie,<sup>1</sup> ale „proces ‚včleňovania folklóru‘ do literatúry“ sa podľa neho stával „určujúcim“ pre českú literatúru v tridsiatych rokoch devätnásteho storočia (KRAUS 1986: 124). Na vplyv folklóru na slovenské národné obrodzenie poukazujú aj iní slovenskí literárni vedci (ČÚZY 2004: 116–139; PIŠÚT 1960: 294–300).

Myšlienku českého národa (v Tylovej koncepcii pozostávajúceho z národa českého, moravského a slováckeho) Macura považuje za „reálnejší než ideový konštrukt veľkého národa slovanského“ – teda než predstavu všeslovanskej jednoty. Pritom ale poukazuje na ostrý stret novo vyhraneneho pojmu *českého národa* s prebúdžajúcim sa slovenským národným vedomím (MACURA 1995: 169). Naproti tomu slovenskí literárni vedci zdôrazňujú význam koncepcie slovenského národa a slovenského jazyka podľa teórií Antona Bernoláka, Ľudovíta Štúra, Jozefa

---

<sup>1</sup> Viac o význame folklóru pre slovenské národné obrodzenie v Krausovej knihe *Retrospektívy a kontinuita* vydanej v roku 1978 (kapitoly „O včleňovaní ľudových tradícií v poézii Jána Bottu“ a „K otázke vplyvu jarmočnej piesne na slovenskú baladu“) alebo v Krausovej publikácii *Čas literatúry* z roku 1986 (kapitola „Slovo o národnej kultúre“).

Miloslava Hurbana a Karla Kuzmányho, čím sa stavajú proti českoslovenčine (respektíve proti češtine ako spisovnému jazyku Čechov, Moravanov a Slovákov) a proti idei českého národa Čechov, Moravanov a Slovákov rozvíjanej Jozefom Kajetánom Tylom (KRČMÉRY 1920: 59–62; PIŠŮT 1974: 83; MACURA 1995: 169).

Ako hlavné osobnosti slovenského národného obrodenia v období literárneho romantizmu, keď sa obrodenské snahy prejavovali najvýraznejšie, sú v dielach slovenských literárnych vedcov predstavení štúrovci, aj keď sa problematizuje predstava o štúrovcoch ako o jednotnom národnom hnutí (ČÚZY 2004: 113), ba sú kritizované aj Štúrove teórie (TAMŽE: 113–114).

Macura štúrovcom tak isto venuje značnú pozornosť, avšak k ich práci pristupuje kriticky: napríklad používa termín štúrovský „řez“ – pričom naráža na preťatie československej kultúry (MACURA 1995: 201). Zároveň poukazuje na význam Štúrových snáh, keď uvádza: „Ludovít Štúr formuluje svou filozofii národa a jazyka v protikladu k sjednocující československé koncepci jungmannovské“, pričom „dospívá skutečně v řadě otázek ke zcela protikladným postojům“ (TAMŽE: 31). Na paradoxy Štúrovej koncepcie a protikladných postojov poukazujú aj slovenskí literárni vedci (Čúzy, Pišút).

Rozpornou črtou Štúrovej osobnosti je napríklad jeho odpor k aristokracii, rozvíjaný najmä do roku 1843, ktorý bol v priamom kontraste s jeho priateľstvom s Ďorďom Kossuthom – turčianskym zemanom, podporovateľom myšlienky rozvoja samostatného slovenského národa a strýkom Lajoša Kossutha – ktorého gardy tvorili nepriatelia Slovákov v revolúcii 1848/49. Ďalším významným Štúrovým aristokratickým priateľom bol knieža Mihajl Obrenovič. Na túto skutočnosť nepoukazuje Macura ani slovenskí literárni vedci.

Na iný paradox Štúrovej osobnosti upozorňuje Milan Hodža v *Československom rozkole*. Ide o Štúrov rozporuplný vzťah k češtine, v ktorej pritom sám napísal viacero svojich diel (napr. cyklus básní *Dumky večerní*; 1838–1840). Štúr v liste Ctiborovi Zochovi uvádza: „Musíme teda na čechizm udržet' s celou silou [...], kím s Čechistámi ňebudeme hotoví...“ (HODŽA 1920: 173). Spomenuté Štúrove slová o udretí na „čechizm“ však treba vnímať v kontexte historických udalostí. List pochádza z roku 1846, v ktorom vyšiel aj spis *Hlasové o potřebě jednoty spisovného jazyka pro Čechy, Moravany a Slováky*, ktorý odmietal Štúrove snahy o uzákonenie slovenčiny. Na tomto mieste je dôležité podotknúť, že rovnako ako na Slovensku, kde sa až v roku 1847 (4 roky po vydaní Štúrovej *Náuky reči slovenskej*, ktorou Štúr kodifikoval strednú slovenčinu ako spisovný jazyk Slovákov) katolíci a evanjelici zjednotili na spoločnom spisovnom jazyku v Čachticiach, aj v Čechách existovali rôzne náhľady na štúrovčinu (nielen odmietanie štúrovčiny zo strany pražských hlasistov, ale aj oslava štúrovčiny zo strany pražskej mládeže, ktorá dokonca v roku

1848 pálila knižku *Hlasové o potřebě jednoty spisovného jazyka pro Čechy, Moravany a Slováky* – VONGREJ 1987: 32) a ani v otázke spisovného jazyka Česi neboli jednotní (Josef Jungmann dokonca uvažoval o cyrilike ako o písme Čechov – MACURA 1995: 43).

Tento list Štúr napísal krátko pred vydaním diela *Nářečia Slovenskou alebo potreba písania v tomto nářečí* (1846), kde sa nachádza aj toto súvetie: „Budú si daktorí aj to misľjet, že sa od Čechou odtrhnúť chceme, ale zachovaj nás Boh od odtrhnutja.“ Akú bratskú jednotu mal Štúr na mysli, to sa môžeme iba domnievať, rozhodne však v jeho ponímaní nešlo o jednotu, ktorá by sa týkala používania spisovného jazyka alebo kultúry – to dokazujú aj tieto Štúrove slová: „Češi sú kmen od nášho odchodní, ich história ňepadá na nás, bo sme mi v ňej žjadnej účasti ňemali.“ (HODŽA 1920: 189).

Jedným z protikladných postojov, ku ktorému dospel Štúr, bol jeho náhľad na rakúsku politiku. Na slovanskom zjazde v Prahe v roku 1848 Štúr hovoril o tom, že „chceme ako samostatné slovanské obce stát' pod vládou rakúskou“ (VONGREJ 1987: 29). Nazdávam sa, že nie je správne plne sa stotožniť s názorom Jozefa Škultétyho, ktorý v týchto Štúrových slovách nachádza protirakúske nálady (TAMŽE). Napriek tomu, že volanie po samostatnosti nepochybne mohla viedenská vláda vnímať ako provokáciu, Štúr nepopiera jej autoritu a výsadu vládnuť. Protirakúske nálady sú zjavné až v Štúrovom traktáte *Slovanstvo a svet budúcnosti*, ktorý bol po prvý raz vydaný v roku 1867, jedenásť rokov po Štúrovej smrti, kde už Štúr (zrejme vychádzajúc zo svojich negatívnych skúseností po tom, čo boli slovenskí dobrovoľníci zradení rakúskym cisárom), uvádza: „Nie z podopretia Austrie, ale len z pádu jej a Turecka, týchto dvoch temníc (žalárov) Slovanstva, skvitne preň lepšia, vrele žiadaná budúcnosť“ (TAMŽE: 32).

O (v prevažnej miere) oslavnom nazeraní slovenských literárnych vedcov na osobnosti slovenského národného obrodienia svedčí i to, že hoci Škultéty priznáva, že „dnes Rusko je vo veľkom nešťastí“ (tento výrok pochádza z tridsiatych rokov dvadsiateho storočia), Štúrove poukazovanie na potrebu spojenectva s Ruskom hodnotí pozitívne (TAMŽE).

Pri jazykových otázkach Macura zdôrazňuje aj „zdánlivě ostré výpady proti hodnotám češtiny ze strany štúrovců ve čtyřicátých letech, zejména jejím přirovnávaním k němčině“ (MACURA 1995: 33), ktoré však „nijak nepřekračují po stránce věcné dovolené hranice jungmannovské normy“ (TAMŽE). Poukazuje aj na paradoxnosť, ktorá spočívala v označovaní češtiny za jazyk germanizovaný a zároveň hodnotený ako jazyk všeslovanský. Pripomína aj kladný postoj voči slovenčine na strane Čechov. Zdôrazňuje, že František Palacký niekedy nazýva češtinu „zvláštní vytvořeninou ze slováctiny“ (TAMŽE). Približuje postoj Jozefa Kajetána Tyla, ktorý slovakizačné tendencie v českom jazyku odmietal, no pritom odmietal aj Jungmannovu češtinu, ktorú považoval za nezrozumiteľnú (TAMŽE: 123). Avšak je otázne, prečo Macura

nespomína kritiky slovenčiny zo strany pražských hlasistov, ktorí považovali slovenčinu za reč hrubú, krčmovú (OSUSKÝ 1926: 254–257), alebo kritiky slovenčiny zo strany profesora Juraja Palkoviča.

Najvýraznejšie rozdiely v nazeraní na slovenské a české národné obrozenie z pohľadu slovenských literárnych vedcov a z pohľadu Vladimíra Macuru možno nájsť v hodnotení literárnej tvorby, najmä v hodnotení diel literárneho romantizmu. Macura napríklad informuje o páde květomluvy (MACURA 1995: 30), o výpadoch proti nej, upozorňuje na nedostatky sylabotonickej verzifikácie (TAMŽE: 37), „rejstřík emblémů jungmannovské Prahy“ považuje za „poměrně chudý“ (TAMŽE: 180).

Slovenskí literárni vedci považujú slovenský literárny romantizmus za svojrázny variant európskeho romantizmu (ČÚZY 2004: 113). V ich dielach sa vyskytujú aj ospravedlňujúce tendencie viažuce sa k menej kvalitnej tvorbe slovenských spisovateľov, o čom svedčí napr. tento Pišútov výrok: „I keď pripustíme, že posledné dva spevy oslabujú umelecký účinok predchádzajúcich spevov, jednako *Smrt' Jánošíkova* ako celok zostáva, ideove i básnicky jedným z vrcholných diel slovenského romantizmu, dielom klasickým a ľudu vždy blízkym a drahým“<sup>2</sup> (PIŠÚT 1960: 259). Pišút však poukazuje na nekvalitnú tvorbu niektorých slovenských spisovateľov aj bez toho, aby ich tvorbu ospravedlňoval – napr. o Jánovi Palárikovi Pišút tvrdí, že „charaktery [postáv divadelnej hry *Dimitrij Samozvanec* vydanej po prvý raz v r. 1871 – doplnil P. I.] umelecky nezvládol“ – (TAMŽE: 281).

O osobnostiach slovenského národného obrozenia sa slovenskí literárni vedci vyjadrujú najmä kladne – napríklad glorifikácia Štúrovej osoby u Karola Rosenbauma v jeho knihe *Na vábach času* (1985), v ktorej odmieta českú publicistiku, ktorá charakterizovala Štúrovo úsilie o spisovný jazyk Slovákov ako „rozkol“ či „odtrhnutie sa“, ale stavia sa i proti Milanovi Hodžovi, ktorý podľa Rosenbauma obvinil Štúra z politického hungarizmu, pričom však Rosenbaum ignoruje fakt, že Štúr bol za zachovanie ideálnej Hungarie ako mnohonárodnostného štátu, čo dokazuje jeho vystúpenie na Slovanskom sneme v Prahe v r. 1848, ale pripúšťa, že Štúrovi išlo o zlepšenie životných podmienok v Uhorsku (ROSENBAUM 1985: 107). Ale napríklad Milan Pišút tým, že kladne hodnotí štúrovčinu, ktorá bola v rozpore s československým jazykom navrhovaným Jánom Kollárom, nepriamo kritizuje Kollára (PIŠÚT 1974: 83). O Kollárovi sa však napriek jeho koncepcii štyroch spisovných slovanských jazykov, ktorú Pišút odmieta, vyjadruje ako o vynikajúcom Slovákovi (TAMŽE: 42). Kollárovu koncepciu literárnej vzájomnosti

---

<sup>2</sup> Nazdávam sa, že tendencie oslavovať a ospravedlňovať menej kvalitnú tvorbu slovenských spisovateľov existujú u slovenských literárnych vedcov preto, lebo oni chápu literatúru tohto obdobia ako národnoobranú zbraň (teda tak ako napr. J. M. Hurban vo svojom diele *Slovensko a jeho život literárny* – HURBAN 1972: 182), a preto sa v popredí ich záujmu nenachádza estetická funkcia literatúry národného obrozenia.

vysvetľuje ako „program rozumovej vzdelanosti a humanity, ktorý sa mal realizovať v štyroch slovenských nárečiach“, avšak „mal len slabé podmienky v praxi“ (TAMŽE: 95–96).

Macura jednoznačné stanovisko ku Kollárovým snahám nezaujíma. O Kollárovej teórii o pôvode slova Slovan sa vyjadruje s ironickým podtónom, rovnako ako o Kollárovej vedeckej práci značne ovplyvnenej umením a mýtmi, čo dokazuje aj Jungmannovo tvrdenie, že hoci sa Kollár pri svojom odvodzovaní slova Slovan od pojmu sláva mýlil, jeho teória je pekná (porov. MACURA 1995: 19).

Obdobie národného obrodzenia je charakteristické aj problematickou periodizáciou českého a slovenského národného obrodzenia a v zaradení niektorých autorov (najmä dvojdomých) k jednotlivým umeleckým smerom. Azda najproblematickejšie sa javí určenie začiatku národného obrodzenia. Na Slovensku sa tento začiatok obvykle datuje od osvietenstva. Za prvú výraznú osobnosť slovenského národného obrodzenia sa považuje klasicista Anton Bernolák. Avšak už v renesančnej literatúre „paradoxne u Jakuba Jakobeja, českého exulanta, ktorý po roku 1627 žil a tvoril na Slovensku“, sa v diele *Slzy, vzdychy a prosby slovenského národa* (1642) objavuje „náznak vedomia príslušnosti k slovenskému etniku“ (KÁKOŠOVÁ 2004: 24).

Macura vo svojom diele *Znamení zrodu* (1983) pripomína rozvrstvenie českej obrodeneckej literatúry podľa Vojtěcha Jiráta, ktoré začína obdobím baroka. Štefan Krčméry vo svojom diele *Prehľad dejín slovenskej literatúry a vzdelanosti* (1920) zachádza ešte ďalej a už historika Kosmasa, ktorý písal latinsky, považuje za udržiavateľa národného povedomia (KRČMÉRY 1920: 17).

Problematické z hľadiska periodizácie je najmä obdobie romantizmu. Podľa českých literárnych vedcov Jaroslava Vlčka, Jána Jakubca a Jana Hanuše Máchala začína romantizmus v Čechách už počas jungmannovskej generácie (teda od obdobia nazývaného slovenskými literárnymi vedcami preromantizmus), ale český literárny vedec Arne Novák zaraďuje český romantizmus až do obdobia rokov 1830–1850 (viď MACURA 1995: 13). Názory na určenie obdobia slovenského romantizmu nie sú jednotnejšie. Literárny romantizmus existuje na Slovensku podľa slovenských literárnych vedcov v rokoch 1840–1849 (ČÚZY 2004: 5–6; KRAUS 1986: 122), respektíve 1836–1875 (PIŠŮT 1960: 197), respektíve v štyridsiatych až šesťdesiatych rokoch devätnásteho storočia (KRAUS 1986: 100–112, 122). Obdobie v rokoch 1815–1840, kam by sme mohli zaradiť jungmannovskú generáciu, sa nazýva obdobím preromantizmu (ČÚZY 2004: 5; PIŠŮT 1974: 13). Nejednotný je aj náhľad na koniec obdobia romantizmu. Pišút nachádza prvky romantizmu v dielach slovenských spisovateľov až do roku 1875. Pre Čúzyho obdobie romantizmu končí v roku 1849 a po tomto roku nasleduje obdobie postromantizmu. Kraus hovorí o „druhej generácii“ romantizmu tvoriacej v šesťdesiatych rokoch devätnásteho storočia, medzi ktorú zaraďuje Jána Botta, Sama Chalupku a Jána Kalinčiaka (KRAUS 1986: 109).

Problémy periodizácie literatúry podľa Macuru vyplývajú zo skutočnosti, že pre malé národy neplatia bežné slohovotypologické charakteristiky (t. j.: baroko, rokoko...). Čo sa týka tzv. syntetických osobností, ktoré v sebe spájajú „celý komplex úrovní umleckého vývoje“ (MACURA 1995: 14), ako uvádza Grigorij Dmitrij Gačev vo svojom diele *Uskorennoje razvitije* (1964), najmä osobností Kollára a Šafárika, ich zaradenie sa rôzni. Macura konštatuje, že „Jan Kollár [...] je slovenskými literárnymi historikmi dnes obecně považován za klasicistu, zatímco českými za preromantika“ (TAMŽE: 13–14).

Takéto tvrdenie ale nemožno považovať za správne. Kollára totiž v rozpore s týmto Macurovým tvrdením považuje napríklad český literárny vedec František Frýdecký za klasicistu. Jozef Koreň (slovenský literárny vedec) považuje Kollára a Šafárika za autorov tvoriacich po období osvety (teda z hľadiska dnešnej terminológie po období osvietenského klasicizmu) – čiže za preromantikov. Pišút zaraďuje Kollára ku klasicizmu, avšak v jeho dielach nachádza aj preromantické prvky (PIŠÚT 1974: 17). Štefan Krčméry považuje Kollára za osvietenského spisovateľa – teda klasicistu, rovnako ako aj Šafárika. Ale slovenský literárny vedec Miloslav Vojtech, podobne ako mnohí českí literárni vedci, zaraďuje Kollára spolu so Šafárikom k preromantizmu. Ladislav Čúzy, ktorý vychádza z Rosenbaumových poznatkov, zaradil Kollára ku klasicizmu aj k preromantizmu.<sup>3</sup> Z uvedeného vyplýva, že zaradenie týchto dvoch autorov k určitému obdobiu je najmä na Slovensku rozkolísané. Macura však neponúka riešenie tohto problematického zaradenia tzv. syntetických osobností, iba na tieto osobnosti poukazuje, aby odhalil ďalšie problémy viažuce sa k procesu národného obrodzenia.

Za problémy národného obrodzenia možno považovať aj mnohé paradoxy, ktoré sa počas tohto procesu objavili. Macura v kapitole „Paradoxy“ v diele *Znamení zrodu* vymenúva niektoré základné paradoxy národného obrodzenia. Započítava medzi ne napríklad skutočnosť, že niektorí českí romantickí spisovatelia zdôrazňovali stabilitu „rádu národní (lidové) pospolitosti a jeho nezvratné normy“, pričom „hlavní proud evropského romantismu položil důraz na právo individua na čin“ (MACURA 1995: 216). Macura na mnohé paradoxy priamo neupozorňuje, ale vyplývajú z údajov, ktoré uvádza. Napríklad je paradoxné, že český a slovenský národný buditeľ Ján Kollár v predspeve svojej *Slávy dcéry* (1824) vybral za symbol ruského národa (ktorý vnímal ako otcovský národ Slovanov) dub, pričom dub bol symbolom, podľa Kollára lúpežného a barbarského, nemeckého národa (TAMŽE: 36). Macura upozorňuje aj na vplyv nemeckej kultúry najmä na české časopisy (TAMŽE: 40) a na podobnosť sylabotonickej verzológie ustálenej Josefom Dobrovským s nemeckým veršovaním (TAMŽE: 37) – teda javy v podstate v priamom

---

<sup>3</sup> Kollár podľa Čúzyho „klasicisticky orientovanou básnickou tvorbou s náznakmi preromantického tematizovania subjektívneho zážitku pripravoval pôdu pre nástup romantizmu“ (ČÚZY 2005: 286).

rozpore s odporom ku germanizácii, ktorý bol jedným z hlavných podnetov k vzniku národného obrodzenia v Čechách.

Podobnosť v počínaní niektorých národných buditeľov v Čechách a na Slovensku možno nájsť napríklad i v tom, že Šafárik, Kollár, Palacký a Dobrovský napriek odporu ku germanizácii napísali mnoho svojich diel v nemčine, tak ako niektorí slovenskí národní buditelia, ktorí napriek odporu k maďarizácii písali po maďarsky (napr. Jozef Miloslav Hurban používal až do svojich osemnástich rokov maďarčinu – OSUSKÝ 1928: 10). Na túto skutočnosť poukazuje Macura (ktorý uvádza originálne, nemecké názvy významných diel napísaných národnými buditeľmi) i slovenskí literárni vedci (napr. spomenutý Osuský).

Slovenskí literárni vedci zdôrazňujú dvojprúdovosť (vyčleňujú mesianisticko-duchovný prúd a predmetno-pragmatický prúd slovenského literárneho romantizmu), respektíve zdanlivú trojprúdovosť slovenského literárneho romantizmu, pričom tretí prúd akoby tvorila skupina autorov, ktorí neraz vytvorili aj diela, ktoré sa približujú dielam „západného typu byronovského romantizmu“ (ČÚZY 2004: 116) a sú v rozpore so Štúrovým ideálom syntetizujúceho charakteru poézie, ktorá sa mala „tvoriť najmä na základe jednoty ducha slovanského národa s kresťanskými princípmi“ (TAMŽE: 115) a ktorá mala byť opozíciou voči európskej literatúre romantizmu a jej romantickému nepokoju.

Macura síce hlavné prúdy českého literárneho romantizmu priamo nevyhradzuje, ale vymedzuje rôzne lyrické, epické a dramatické žánre, ktorých tvorenie bolo príznačné pre tohto ktorého autora (napr. pre Jozefa Kajetána Tyla je charakteristická vlastenecká novela) alebo poukazuje na motívy, témy, trópy a umelecké postupy (napr. květomluva), ktoré boli príznačné pre viacerých autorov (napr. symbol Prahy) či na generácie autorov (napr. jungmannovská generácia), alebo na veľké osobnosti českého národného obrodzenia (Palacký, Kollár). Osobitne hodnotí najmä Karla Hynka Máchu, ktorý akoby „stál“ mimo hlavného prúdu českej literatúry romantizmu. Podobne slovenskí literárni vedci hodnotia osobitne dielo Janka Kráľa a Jána Bottu,<sup>4</sup> ktorých Pišút porovnáva s Máchom<sup>5</sup> (PIŠÚT 1974: 222–223; ČÚZY 2004: 115) a poukazujú aj na odlišnosti ich diel so Štúrovým ideálom syntetizujúceho charakteru poézie.

Na slovenské a české národné obrodzenia vplývali najmä teórie dvojdomých autorov (Kollára a Šafárika), v čom sa zhodnú slovenskí literárni vedci aj Macura. Ďalšou významnou podobnosťou, na ktorú upozorňujú slovenskí literárni vedci aj Macura, je využívanie emblémov a mýtov, ktoré sú prítomné v Kollárovej *Slávy dcére*, a to českými aj slovenskými národnými buditeľmi (PIŠÚT 1974: 13–15; MACURA 1995: 81–100).

---

<sup>4</sup> Cyril Kraus dokonca považuje ich balady za „modely“ (KRAUS 1986: 63).

<sup>5</sup> Pišút porovnáva Máchove texty aj s dielom Karla Štúra (PIŠÚT 1974: 31).



Rozdielne sa vníma pijanská pieseň ako prostriedok k formovaniu národného povedomia v slovenskom a v českom prostredí. V Čechách bolo možné vytvoriť vlasteneckú pijanskú pieseň, hoci sa priamo spájala s aktom pitia predovšetkým piva. V slovenskom prostredí sa alkoholizmus vnímal ako závažný problém. Brojil proti nemu aj Michal Miloslav Hodža vo svojej kázni *Ňepi pálenku, to je ňezabi* (1845). Vznik pijanských piesní teda nebol prípustný. Na túto skutočnosť však Macura ani slovenskí literárni vedci nepoukazujú.

Líši sa aj datovanie českého a slovenského národného obrodzenia. Zatiaľčo pri českom národnom obrození sa obyčajne vyčleňujú tri fázy: 1. od sedemdesiatych rokov 18. storočia po začiatok 19. storočia, 2. 1800–1830, 3. 1830–1848, pri slovenskom národnom obrození sa vyčleňuje až šesť fáz: 1. 1780–1790, 2. 1790–1814/1820, 3. 1814/1820–1836, 4. 1836–1843, 5. 1843–1848, 6. 1848–1851.

Pozornosť si zasluhuje i podobnosť teórie stredu Johanna Gottfrieda von Herdera (Kollár ju aplikoval na lokalizáciu slovanského neba, ktoré má byť „v stredku Všemíra“) so Štúrovou teóriou, podľa ktorej je najčistejšie slovenské nárečie v strede Slovenska. Túto zdanlivú podobnosť Herderovej teórie stredu a Štúrovej teórie o najčistejšom stredoslovenskom nárečí však nemožno dokázať, preto na ňu literárni vedci neupozorňujú.

Čo sa týka podobností medzi slovenským a českým národným obrozením, spomeňme ešte dve: na oboch stranách sa spomínali historické osobnosti (u Čechov najmä Přemyslovci, u Slovákov najmä Matúš Čák Trenčiansky) a udalosti viažuce sa k slovenskému a českému národu (MACURA 1995: 151 a 182; ČÚZY 2004: 127–146) a na oboch stranách sa udeľovali stredné slovanské mená Jan *Branimír* Tyl, Eudevít *Velislav* Štúr), pričom na Slovensku táto tradícia pretrvávala až po začiatok dvadsiateho storočia (Milan *Rastislav* Štefánik, Emil *Boleslav* Lukáč).

K prínosom procesu národného obrodzenia na českej i slovenskej strane, ktoré vyvracajú Macurovo spochybnenie uskutočnenia národného obrodzenia, patrí rozvoj českého a slovenského národného povedomia vďaka spisom, ktoré boli napísané v češtine a slovenčine zrozumiteľnej pre široký ľud (v bernolákovčine, štúrovčine, Hattalovej zreformovanej slovenčine) a rôznym spolkom, ktoré sa zakladali (*Tatrín*, *Spolky střízlivosti*, *Budeč*), ako i novovzniknutým novinám, ktoré hlásali národné myšlienky (*Slovenské národní noviny*, *Časopis českého musea*).

O zakladaní vlasteneckých spolkov píše, hoci s výhradami, aj Macura (vlastenecký spolok *Budeč* Karla Slavoja Amerlinga považuje za mýtus budovaný vo svete skutočnosti – MACURA 1995: 101), rovnako ako slovenskí literárni vedci, ktorí však poukazujú na dôležitú funkciu spolkov v rámci procesu slovenského národného obrodzenia (ČÚZY 2004: 92 – tu hovorí o dôležitosti Spolku milovníkov reči a literatúry slovenskej).

Z údajov získaných porovnávaním Macurovho pohľadu na české (i slovenské) národné obrodenie s postojmi slovenských literárnych vedcov k slovenskému (ale i českému) národnému obrodeniu vyplýva, že slovenskí literárni vedci, na rozdiel od Macuru, nepochybujú o uskutočnení národného obrodenia v Čechách a na Slovensku, zmysel obrodenia nenachádzajú v konečnom dôsledku v rozchode s obrozenstvom, hoci pripúšťajú nejednotný, niekedy až paradoxný postup národných buditeľov pri formovaní tohto procesu.

## Literatúra

- ČÚZY, Ladislav: „Kollár Ján“. In Mikula, Valér a kol. *Slovník slovenských spisovateľov*. Bratislava: Kalligram a Ústav slovenskej literatúry SAV, 2005, s. 286–289 [1999]
- ČÚZY, Ladislav: „Romantizmus“. In *Panoráma slovenskej literatúry I*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 2004, s. 109–148
- DOHNÁNY, Mikuláš: *Historia povstaňja slovenského z roku 1848*. Skalica: Fraňo Xavier Škarnicl a synovia, 1850
- FRÝDECKÝ, František: *Slovensko literárni od doby Bernolákovy*. Ostrava: Adolf Perout, 1920
- HVIŠČ, Jozef – KRAUS, Cyril: „O slovenskej balade“. In tíž. *Žltá ľalia*. Bratislava: Tatran, 1975, s. 7–34
- HODŽA, Milan: *Československý rozkol*. Turčiansky Sv. Martin: Kníhtlačiarsky učastinársky Spolok v Turčianskom Sv. Martine, 1920
- HURBAN, Jozef Miloslav: *Slovensko a jeho život literárny*. Bratislava: Tatran 1972 [1846–1851]
- KÁKOŠOVÁ, Zuzana: „Humanistická a renesančná literatúra“. In *Panoráma slovenskej literatúry I*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 2004, s. 22–38
- KOREŇ, Jozef: *Ilustrované dejiny slovenskej literatúry*. Prešov: Nákladom Štehrvho kníhkupectva, 1921
- KRAUS, Cyril: *Čas literatúry*. Bratislava: Slovenský spisovateľ, 1986
- KRAUS, Cyril: *Slovenský literárny romantizmus*. Martin: Matica slovenská, 1999
- KRČMÉRY, Štefan: *Prehľad dejín slovenskej literatúry a vzdelanosti*. Martin: Matica slovenská, 1920
- MACURA, Vladimír: *Znamení zrodu*. Jinočany: H&H 1995 [1983]
- MINÁRIK, Jozef: *Z klenotnice staršieho slovenského písomníctva 1*. Bratislava: Tatran, 1984
- OSUSKÝ, Samuel Štefan: *Filozofia Štúrovcov I. – Štúrova filozofia*. Myjava: Daniel Pažický, 1926
- OSUSKÝ, Samuel Štefan: *Filozofia Štúrovcov II. – Hurbanova filozofia*. Myjava: Daniel Pažický, 1928
- PIŠŮT, Milan: „Romantizmus a začiatky realizmu“. In *Dejiny slovenskej literatúry*. Bratislava: Osveta, 1960, s. 197–306
- PIŠŮT, Milan: *Romantizmus v slovenskej literatúre*. Bratislava: Slovenský spisovateľ, 1974
- ROSENBAUM, Karol: *Na vábách času*. Bratislava: Slovenský spisovateľ, 1985
- ŠAFÁRIK, Pavol Jozef: *Spisy Pavla Jozefa Šafárika. Dejiny Slovanského jazyka a literatúry všetkých nárečí*. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo, 1992 [1826]
- ŠKULTÉTY, Jozef: *Slovenské Memorandum roku 1861*. Turčiansky sv. Martin: b. n., 1911
- ŠKULTÉTY, Jozef: „Nehaňte ľud mój! Črty zo slovenskej minulosti“. Turčiansky sv. Martin: Matica Slovenská, 1928
- ŠTÚR, Ľudovít: *Nárečia Slovenskuo alebo potreba písania v tomto nárečí*. Bratislava: K. F. Wigand, 1846
- TÓBIK, Štefan: *Šafárikov a Kollárov jazyk*. Bratislava: SPN, 1966
- VOJTECH, Milan: „Klasicizmus“. In *Panoráma slovenskej literatúry I*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 2004, s. 64–84

VOJTECH, Milan: „Preromantizmus“. In *Panoráma slovenskej literatúry I.* Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 2004, s. 90–105

VONGREJ, Pavol: *Jozef Škultéty – Dielo 4. O romantizme.* Martin: Matica slovenská, 1987

### **Macura's Concept of the Czech National Revival and the Slovak Concepts of the Slovak National Revival: A Confrontation**

While the Slovak scholars tend to glorify the process as well as the personalities of the period in question (often disregarding the aesthetic quality of the works of literature concerned), the bias of the Czech research, particularly as observed in Macura's work, seems to be the opposite. Though the author of the essay does not intend to revise this complex process, having discerned a number of contradictions and disproportions in the National Revival, and taking into account the relatively low quality of some crucial texts, makes him prone to adopt Macura's critical point of view.

At the same time it has to be pointed out that during the period of the National Revival literature was conceived as a tool of national self-representation and self-defence and due to this, its aesthetic function might have been underestimated. Despite of all the problems mentioned above, the efforts of the National Revival still remain a significant contribution to the development of the idea of the modern Czech and Slovak nations.

**Ten, který inspiruje**